

תוכן עניינים

שער א': כללי	1
פרק א': הדין	1
1. חוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982	1
2. תקנות החוזים האחידים, התשמ"ג-1983	7
3. תקנות החוזים האחידים (סדרי דין בבית-הדין וסדרי דין בערעור), התשמ"ג-1983	8
פרק ב': כללי	15
פרק ג': פרשנות חוזה אחיד	19
שער ב': הגדרת חוזה אחיד - סעיף 2 לחוק החוזים האחידים - דברי הסבר והלכה פסוקה	25
פרק א': כללי	25
פרק ב': ההלכה הפסוקה	27
1. בחינת המערכת ההסכמית במשקפי חוק החוזים האחידים	27
2. התובעת לא הוכיחה כי מדובר ב"חוזה אחיד" כהגדרתו בחוק החוזים האחידים, ולא הראתה כי נוסח ההסכם משמש "תנאים לחוזים רבים"	27
3. הסכם השכירות שנחתם עם הנתבעת אינו חוזה אחיד	28
4. חוזה השכירות עליו חתומים הנתבעת 2 והנתבעת 3 הינו חוזה אחיד	28
5. טענה לחוזה אחיד אינה מילת קסם והדברים האמורים נכונים גם כאשר לטענת התובע לפערי הכוחות ולעניין המידתיות	29
6. לא כל חוזה סטנדרטי, בעל תוכן קבוע, שרק יוצקים לתוכו את פרטי זהות הצדדים, הכמויות והסכומים, נחשב אוטומטית לחוזה אחיד	29
7. לא נמצא במקרה דנן כי עלה בידי התובע להוכיח כל נסיבות יוצאות דופן שיש בהן כדי להבדיל את עניינו באופן שלא תחול עליו תניית הגבלת האחריות	30
8. מכרזים אינם חוסים תחת חוק החוזים האחידים כיוון שלמתמודדים במכרז ישנה אפשרות לבחון אם תנאי המכרז מקובלים עליהם, לבקש הבהרות ובהתאם לתשובות הניתנות לבחור האם ברצונם לגשת למכרז	30
9. בתי-המשפט קבעו כי חוזי מכר טיפוסיים בין קבלנים לרוכשי דירות הם חוזים אחידים	31
10. חוזה ה"תנאים כלליים לניהול חשבונות/פקדונות" של בנק	31
11. אין עילה לבטלותן של ההוראות החוזיות המחילות על המערערים כולם חובת תשלום	32

12.	פרשנות המערך החוזי	33
13.	הסכם ההפצה הוא חוזה אחיד	34
14.	זכותו של סטודנט במוסד להשכלה גבוהה להיות מיוצג על-ידי עורך-דין לפי בחירתו במסגרת הליך משמעותי	34
15.	תביעה לקבלת פנסיית נכות גם לאחר חלוף הזמן הקבוע בתקנון להגשת תביעה לפנסיה - נתיב אינה "ספק" כפי שמורה סעיף 2 לחוק החוזים האחידים	35
16.	הנתבעים הוטעו בנוגע למהות ההתחייבות. חתימה על ערבות להלוואה מסוג משכנתא כפי שהוצג לנתבעים על-ידי התובע, היא עניין שונה לגמרי מחתימה על ערבות להלוואה רגילה ללא בטוחה	37
17.	כיום אין תחולה מפורשת לחוק מקורות אנרגיה על רשויות המדינה	37
18.	אין להורות על השבת המצב לקדמותו	38
19.	ניסוח סעיף - ערבות	39
20.	על מפעל הפיס היתה חובה להפעיל שיקול-דעת ביחס לדרישת המערער לזכות בכספי ההגרלה	40
21.	ההסכם ותנאי הרישיון כחוזה אחיד	41
22.	האם הסכמי הזכיינות הם חוזים אחידים?	41
23.	האם תקנון אקו"ם הוא חוזה אחיד; האם תניית הבוררות היא תנאי מקפח בחוזה אחיד?	43
24.	היות ולא הוכח כי המדובר בחוזה אחיד אין מקום לבחון את טענת הקיפוח	44
25.	קיומו של הסכם "אינו מוגבל בזמן"	45
26.	גילוי מסמכים - לצורך הוכחת חוזה אחיד אין הכרח לדעת מהו מספר החותמים על הסכם המסגרת בפועל	45
27.	האם החוזים הנדונים הם בגדר "חוזה אחיד"?	46
28.	בשלב הנוכחי, מוקדם לקבוע שהמדובר בחוזה אחיד, ולא ניתן למנוע מהנתבעת הבאת ראיות בשאלה זו. משכך, אין הצדקה לדיון נפרד ומוקדם בשאלת היותו של החוזה - חוזה אחיד	47
29.	התניה בחשבונית אינה חלה במקרה דנן מאחר שאין המדובר בסכסוך הנוגע לחשבונית אלא בתביעה נזיקית בגין לשון הרע	47
30.	בתנאים מסויימים הסכם זכיינות מהסוג דנן אינו נדרש לקבל את אישור בית-הדין להגבלים עסקיים	48
31.	מערכת היחסים החוזית הנדונה כוללת את המכרז, שהביא לחוזה הבניה שבין המבקשת לבין רמ"י, ולצדס הנספח המגדיר את תנאי החוזה האחיד בין היזם לבין רוכשי הדירות ואת הסכם המכר שבין המבקשת לבין הרוכשים	49
32.	הנתבעים שכנגד לא הוכיחו כי החוזה שנחתם בין הצדדים הוא חוזה אחיד	49

33. בקשה לגילוי מסמכים ומענה לשאלון מטעם התובעת - לטענת המבקשת, המידע נחוץ על-מנת לחזק את הוודאות שמדובר בחוזה אחיד	50
34. הסכמי ההלוואות אינם בבחינת "חוזה אחיד"	51
35. החוזה דנן אינו מסוג החוזים שחוק החוזים האחידים חל עליהם ..	51
36. הסכם השכירות הוא חוזה אחיד שנועד לשמש את המשיבה בעסקאות רבות אחרות, כאשר תנאיו נקבעו מראש	51
37. ההסכם כחוזה אחיד	52
38. קיים קושי לקבל טענות לגבי אופיו של החוזה כחוזה אחיד, החוזה נחתם על יסוד קיבול לתנאי המכרז תוך מתן אפשרות למציעים השונים לשאול שאלות הבהרה ולהגיש השגות על-תנאיו	52
39. האם הסכמי הזכיינות הם חוזים אחידים?	53
40. תקנון אקו"ם כחוזה אחיד	53
41. בטלות המערכת ההסכמית שנכרתה בין הצדדים	54
42. החוזה הוא "חוזה אחיד", אך הסעיפים אינם תנאים מקפחים	54
43. האם חוזה המכר במקרה דנן, מהווה חוזה אחיד, כמשמעותו בחוק החוזים האחידים?	55
44. הנתבעות בחרו שלא להעניק לציבור זכות לתבוע סעדים בגין הפרת חוזה המכרז	55
45. חוזה-המכר, שנקשר בין הנתבעת לבין התובעים, רוכשי הדירות, קולע היטב להגדרה של "חוזה אחיד"	56
46. האם הסכם המכר הוא חוזה אחיד?	56
47. טענות בטלות סעיפים הנובעות מחוק החוזים האחידים	57
48. בית-המשפט בחן את התאמתו של החוזה לחוק החוזים האחידים ולחוק המכר (דירות) ולא מצא כי הוכחו עילות חוקיות מחוקים אלה לבטלות סעיפים רלוונטיים	57
49. תוך ניצול שליטתו על הניסוח של הסכם המכר האחיד, משנה הקבלן את מחיר הדירה תוך חריגה ממנגנון הקיבוע ומתכליתה העיקרית של התכנית כולה	58
50. טענת התובע כי ההסכם הוא חוזה אחיד לפי חוק החוזים האחידים, התשמ"ג-1982 ולכן כל סעיף המגביל את התובע מלתבוע או שנועד להסיר מהנתבעת אחריות אין לו תוקף בהיותו מקפח	59
פרק ג': תובענות ייצוגיות והחוזה האחיד - סעיף 2 לחוק	61
1. גביית תשלום עבור הפעלת חניה באמצעות האפליקציה	61
2. האם הסכם המכר בין המשיבות ללקוחותיהן מהווה חוזה אחיד? ...	61
3. תקנון חברי מועדון	62
4. ניהול תובענה הייצוגית בעילה מכוח חוק אשראי הוגן	63
5. חישוב הטבת מבצע	64
6. חידוש חוזי ביטוח	64

7.	תנאי השימוש באתר אינטרנט	65
8.	חיוב בדמי שימוש ברשת הסלולארית טרם ביצוע החיבור לרשת	66
9.	הפסקת תכנית הכוכבים של ישראלכרט	66
10.	תיאור מטעה בעסקת ביטוח	67
11.	שאלת קיומו של הנזק הנטען והוכחתו - החליטו המבקשים להסתלק מן התובענה	68
12.	עמלה תמורת שימוש באפליקציה לשם תשלום אגרת חניה	69
13.	שירותי החלפת הגלגל הניתנים מכוח הפוליסה יינתנו בחינם למבוטחות נשים, וכנגד תשלום למבוטחים גברים	70
14.	האם אמנם סעיף 14 לחוזה הטרייד-אין נכלל בהגדרת 'חוזה אחיד' בחוק החוזים האחידים?	70
15.	קביעת העמלה ביחס לערבות בנקאית	71
16.	במקרה דנן יש לתת בנסיבות העניין משקל לכלל הפרשנות נגד המנסח	71
17.	פרשנות התעריפון העסקי של הבנק	72
18.	טענת המשיבה כי בתקנון אין כל התחייבות שהלקוחות, חברי המועדון, מקבלים על עצמם ועל-כן החוזה הוא חוזה מתנה או מעין-מתנה ואין להחיל עליו את הוראותיו של חוק החוזים האחידים	72
19.	המבקשים לא הוכיחו, גם לא טענו, כי הנוסחים עליהם חתמו שימשו את המשיבה בהתקשרויותיה עם אחרים	73
75	שער ג': תנאי מקפח - סעיף 3 לחוק	
75	פרק א': כללי	
77	פרק ב': חוזה ביטוח	
1.	חוזה ביטוח ותניות פטור	77
2.	התנאי הוא מקפח אם יש בו הגנה על אינטרס של המבטח מעבר למקובל, כראוי בסוג התקשרות העומד לדיון. אין הוא מקפח, אם הוא נועד לשמור על האינטרס הלגיטימי הסביר של המבטח	78
81	פרק ג': ההלכה הפסוקה - סעיף 3 לחוק	
1.	עיקר המחלוקת בין הצדדים התמקדה בפרשנות סעיף 20 להסכם, וכן בשאלה האם תניית הפטור הנטענת מהווה תנאי מקפח בחוזה אחיד	81
2.	אין לומר כי תנאי "תור" לכניסה לבית האבות נוגד את תקנת הציבור ואת גדרי ההגיונות	82
3.	ביטול עסקה לרכישת כרטיסי טיסה	82
4.	האפשרות להגביל באמצעות תניות בחוזה המכר את זכותו של רוכש דירה לפיצויים בגין איחור במסירתה	83
5.	סיווגם של הסכמי המכר כחוזים אחידים	84
6.	עילת העושק - "גריעות תנאי החוזה"	84

7. טענות לנזקים כתוצאה מהפסקת אספקתם של שירותי אינטרנט למשרדו של המבקש, שנגרמה - לפי הטענה - בשל רשלנותו של המשיבות	85
8. פרשנות כתב הערבות	86
9. טענה לתנאים בהסכם כתנאים מקפחים	86
10. כתב הערבות ותניית השבת הבטוחות	87
11. טענה להתרשלות בביצוע ניתוח - חובת הגילוי - טופס ההסכמה ...	89
12. היקף חובותיו של בנק כלפי לקוח הפועל באמצעות שלוח במסגרת של יחסי שליחות	89
13. טענה כי שלושה מן הסעיפים הכלולים בהסכמים שנכרתו בין הצדדים הינם תנאים מקפחים בחוזה אחיד	90
14. האם חלה חובה על המשיבים לבצע ספירת אצבעות במסגרת הסקירה המורחבת שנערכה לאישה בהריון?	91
15. האם יכול הבנק לממש את המשכנתא על דירת המגורים של בני הזוג?	91
16. הפרת הסכם עד מדינה	92
17. האם, ובאילו נסיבות, רשאי הבנק לרשום משכנתה על דירת המוכרים מכוח משכון זכויותיו החוזיות של הקונה בדירה וכתב ההתחייבות עליו חתמו המוכרים?	93
18. מהן ההשלכות של הפרת חובת הגילוי מצידה של המלווה?	94
19. תניית היעדר התביעות	95
20. אין תשתית לטענת התנאי המקפח	96
21. הגבלת הסעד של אכיפה וביטול אף במקרים של איחור משמעותי של עד 21 חודש במסירת החזקה בדירה	96
22. הגבלת חופש העיסוק של מי שפרשו פרישה מוקדמת לגימלאות מאגד	97
23. העניין יוחזר לבית-המשפט המחוזי, על-מנת שיכריע בסוגיית קיומן של תניות מקפחות - חוזי חכירה	97
24. ההוראות המקפחות	98
25. הפחתת הפיצוי המוסכם	99
26. טענה כי סעיף בקטלוג לימודי רפואה הינו תנאי מקפח בחוזה אחיד	100
27. מגבלת ההשכרה לתקופה הפחותה מ- 4 חודשים תנאי מקפח בחוזה אחיד	100
28. ביטול החלטתו של בית-משפט קמא אשר דחה את בקשת המבקשת להעברת ההתנגדות לבית-משפט אחר מבלי לדון בטענות הצדדים לגופן ומבלי שניתנה למבקשת ההזדמנות להציג טיעוניה במלואם	101
29. טענה בדבר היות סעיפי התקנון בגדר תנאי מקפח בחוזה אחיד	102

30. סעיפי התקנון אותם ביקש המבקש לתקוף, עוסקים בדרישות אקדמיות-מקצועיות המסורות לשיקול-הדעת המקצועי האקדמי של המשיבה	103
31. טענה לפיה תקנון הבורסה שולל התדיינות במוסד לבוררות כנגד חליפים	104
32. תניית השיפוט והדין - האם תנאי מקפח בחוזה אחיד?	104
33. חיובו של הקבלן בתשלום פיצויים מוסכמים	105
34. יש להסיר מסדר היום את טענת המשיב ולפיה מדובר בתנאי מקפח בחוזה אחיד, שכן בית-משפט קמא לא קבע זאת וטוב שכן	105
35. איפיון הסכמי ההלוואה	106
36. היות ההסכם, הקובע סמכות בלעדית לבית-המשפט השלום בתל-אביב, הסכם אחיד והתנייה של סמכות מקומית הינה תנייה מקפחת	106
37. יש לראות בתניה בדבר מקום השיפוט והדין החל, משום תניה מקפחת בחוזה אחיד	107
38. לא נמצא ממש בטענות התובעת בדבר תנאי מקפח בחוזה אחיד	107
39. קביעת דמי הביטול על-סך 25% היא בבחינת תניה מקפחת בחוזה אחיד, ודינה בטלות לפי החוק החוזים האחידים	108
40. ביטול תנאי העמלות מכוח חוק החוזים האחידים	108
41. מקום בו נטענה בבית-משפט טענת תנאי מקפח בחוזה שנכרת כחוזה אחיד, על בית-משפט להודיע על כך ליועץ המשפטי לממשלה	109
42. ההוראות האוסרות על השכרה של יחידות הנופש לתקופה הפחותה מ-4 חודשים	109
43. הטענה כי נספח התנאים המיוחדים הוא תנאי מקפח בחוזה אחיד	110
44. התנאי בנדון מהווה תנאי מקפח אסור ובוודאי שלא ניתן להגניבו בגב החשבונות, להבדיל מחוזה מפורט ומוסכם עליו חתמו צדדים מסחריים בכובד ראש ואחר מחשבה	110
45. בטלות המערכת ההסכמית ובשל היות התנאים הקבועים בה תנאים מקפחים בחוזה אחיד	111
46. הנטל, על המבקשים, הינו, להראות כי כי התנאי המקפח המקנה יתרון בלתי-הוגן למשיבה - המבקשים אינם מצליחים לחצות משוכה גבוהה זו	111
פרק ד': תובענות ייצוגיות וסעיף 3 לחוק	113
1. האם המבקש הציג תשתית ראייתית ראשונית לביסוס הטענה שהמגבלות שמטילה פרטנר על האפשרות לממש את חבילות התקשורת המשווקות על ידה הן תניות מקפחות בחוזה אחיד?	113

2. ביטול חוזה התקשרות - בשלב מקדמי זה אין מקום להתערב בהחלטתו של בית-המשפט קמא.....	113
3. האם שירות נדידה מהווה שירות רט"ן לעניין הגדרתם תחת הגדרת "זמן אוויר"?.....	114
4. תנאי מקפח.....	115
5. תשלום בעד מדידות והכנת תשריט.....	116
6. חיובים בגין נפח גלישה גמיש הכלול בחוזה ההתקשרות.....	116
7. הסתלקות לא מוסכמת מבקשה לאישור תובענה ייצוגית.....	117
8. האם אלבר רשאית לדרוש מלקוחותיה לשלם את תשלומי אגרת הרישוי השנתית גם בעבור תקופה החורגת מתקופת החכירה שנקבעה במסגרת הסכם הליסינג התפעולי?.....	118
9. קביעת קריטריון של גיל כתנאי לפתיחת חשבון סטודנט.....	119
10. גביית ההפרש שבין התעריפים אותו גובה אלדן מלקוחותיה מהווה עמלה סמויה הנגבית בחוסר תום-לב, עולה לכדי תנאי מקפח בחוזה אחד.....	119
11. הטענה כי גביית תשלום שלא כנגד מתן שירות מנוגדת לתקנת הציבור ומקפחת.....	120
12. יישום ההלכה הוותיקה ועל פירושו של סעיף 3 לחוק החוזים האחידים, ובעיקר על בחינת רכיב מכלול תנאי החוזה והנסיבות שעשויות להפוך תנאי לתנאי מקפח.....	120
13. עמותה גובה מהדיירים הקשישים, המעסיקים מטפל אישי צמוד, סכומים מופרזים ובלתי-סבירים.....	122
14. שינוי תנאי תכנית המועדון ביחס לנקודות שכבר נצברו.....	122
15. סעיף 6.1 לנספח התשלומים להסכם מכר הדירה מהווה סעיף מקפח בחוזה אחד.....	123
16. מנגנון הצמדה הקיים בהסכמים שבין המשיבות ללקוחותיהן.....	123
17. שאלת הזכויות החוזיות של מקס כסולקת, לגבות עמלות סליקה וביטול בעת שעסקת היסוד מבוטלת באופן חלקי.....	124
18. נטענה טענת הקיפוח בעלמא, כלאחר יד ובלי לבסס אותה ולו לכאורה.....	125
19. המבקשת לא הראתה כיצד איזה מן הסעיפים בהסכם מהווה תנאי מקפח בחוזה אחד.....	125
20. האם התניות אשר נקבעו במסגרת סעיף 6 לנספח התשלומים, מהוות תניה מקפחת בחוזה אחד?.....	125
21. האם הוראה המתירה למשיבה לפרסם פרסומות מסחריות בשטח המודעה הפרטית של המשתמש מהווה תניה מקפחת בחוזה אחד?.....	126
22. המבקש לא הראה כי הסכם הליסינג כולל תניה מקפחת.....	126
23. תניה הקובעת שנהג חדש או צעיר לא יוכל לנהוג ברכב החילופי היא תנאי מקפח בחוזה אחד.....	127

24.	קביעת קריטריון של גיל כתנאי לפתיחת חשבון סטודנט (או קבלת הטבות סטודנט) הינו תנאי מקפח ועל-כן דינו ביטול	127.....
25.	האפשרות לתבוע ביטול תנאי מקפח בחוזה אחיד במסגרת תובענה ייצוגית	128.....
26.	לא הוכח כי הוראות חוזי המשיבה עם לקוחותיה הן בבחינת תנאים מקפחים	129.....
27.	תניות הצמדה חד-כיווניות בהסכמים שבין המשיבה, רשת של בתי דיור מוגן, לבין דייריה, הינן תניות מקפחות בחוזים אחידים	129.....
28.	ההסכם לרישום לקורס האיפור אצל המשיבה מהווה חוזה אחיד	129.....
29.	אין לקבל את הטענה לפיה התנאי בתקנון המתיר גביית דמי ניהול עד לתקרה הסטטוטורית הינו "תנאי מקפח בחוזה אחיד"	130.....
שער ד': חזקות - סעיף 4 לחוק	131.....	
פרק א': כללי	131.....	
פרק ב': ההלכה הפסוקה - סעיף 4 לחוק	135.....	
1.	הזכות להפחית את העמלה	135.....
2.	המבקשת בנטל המוטל עליה להוכיח שאין המדובר בתנאי מקפח...	135.....
3.	חזקה על תניית השיפוט היא תנאי מקפח ולכן הנטל להוכיח שלא מדובר בתנאי מקפח מוטל על המבקשת	136.....
4.	הקביעה שמדובר בחוזה אחיד הינה קביעה עובדתית המבוססת על עדות המשיב ועדות נציג המשיבה, ולא נמצא כל עילה להתערב בקביעתו העובדתית הזו	136.....
5.	מדובר בחוזה זהה ששימש את המשיבה לצורך חתימה על חוזה מול כל אחת ואחת מקבוצת התובעים	137.....
6.	האם תניית ברירת הדין במקרה דנן היא מקפחת? - כאשר בודקים אם במקרה שלנו מדובר בתניה מקפחת בחוזה אחיד מגיעים למסקנה שאין כך הדבר	137.....
7.	תקיפת הוראות הסכם שנכרת בין המערערים לחברה, בעניין קיזוז כספים מתשלומי החברה למערערים והעברתם למשיבה 2 בגין ייצור ושיווק החלב	138.....
8.	קביעת סנקציה שמוטלת על בעל האתר שנמצא מפר את תנאי הסכם השירות	139.....
9.	שאלת זכאותה של אגד לקבוע את שווי המנייה, בכל דרך אשר אינה, בהכרח, על-פי שווי ראלי - האם יש לראות בסעיפים 31 ו- 35 לתקנון האגודה, כתניות מקפחות בחוזה אחיד כמשמעות מונח זה בחוק החוזים האחידים	140.....

10. ניתן לראות את תקנון האוניברסיטה כחוזה אחיד, אולם אף אחת מהוראות התקנון אליהן מתייחס המבקש בתובענה אינה נכנסת לגדרן של איזה מהחזקות המצוינות בהוראת סעיף 4 לחוק החוזים האחידים. משכך, אין מקום להסיק שהתנאים אליהם מתייחס המבקש בתובענה הם מקפחים.....	140
11. תנאי השימוש נקבעים בלעדית על-ידי פייסבוק והם משמשים "תנאים לחוזים רבים בינו לבין אנשים בלתי-מסויימים במספרם או בזהותם".....	141
12. האם הסכמי המכר חוסים תחת חוק החוזים האחידים?.....	141
13. נוסח ההזמנה להציע הצעות כתנאי מקפח.....	142
14. טענה כי סעיף בקטלוג לימודי רפואה הינו תנאי מקפח בחוזה אחיד.....	143
15. הסכם בדבר מענק מיוחד.....	143
16. סעיף (1)4 - תנאי הפוטר את הספק, באופן מלא או חלקי, מאחריות שהיתה מוטלת עליו על-פי דין אילולא אותו תנאי, או המסייג באופן בלתי-סביר את האחריות שהיתה מוטלת עליו מכוח החוזה אילולא אותו תנאי.....	144
16.1 הסדר האחריות הקבוע בסעיף 1.5 אינו מגן באורח הוגן על אינטרס לגיטימי של הבנק, וייתכן ויש מקום להסדר אחריות שונה, ומכאן כי תנאי זה מקפח.....	144
16.2 קביעת תקופת זמן סבירה בו תשמור המבקשת על החפצים, תמנע את קיפוחו של הדייר.....	145
16.3 גם במקום שבו אין למוכר אחריות מכוח חוק המכר (דירות), ועם כל הזהירות הנדרשת, אין בכך כדי לשלול באופן גורף קיומו של קיפוח על-פי הוראות חוק החוזים האחידים.....	146
16.4 קיפוח הקונה.....	147
16.5 אין תוקף לתנאי הקובע כי ההודעה על הפגם, תהיה בכתב ואין כל תוקף להודעה שאינה בכתב.....	148
16.6 סעיף (2)4 תנאי המקנה לספק זכות בלתי-סבירה לבטל, להשעות או לדחות את ביצוע החוזה, או לשנות את חיוביו המהותיים לפי החוזה.....	149
17. סעיף (4)4 תנאי המקנה לספק זכות לקבוע או לשנות, על דעתו בלבד, ולאחר כריתת החוזה, מחיר או חיובים מהותיים אחרים המוטלים על הלקוח, זולת אם השינוי נובע מגורמים שאינם בשליטת הספק.....	149
18. סעיף (6)4 - תנאי השולל או המגביל זכות או תרופה העומדות ללקוח על-פי דין, או המסייג באופן בלתי-סביר זכות או תרופה העומדות לו מכוח החוזה, או המתנה אותן במתן הודעה בצורה או תוך זמן בלתי-סבירים, או בדרישה בלתי-סבירה אחרת.....	150

19. סעיף 4(א6) תנאי המקנה לספק באופן בלתי-סביר תרופה שאינה עומדת לו על-פי דין, לרבות תנאי המתיר לספק לצרף תרופות שאין לצרפן על-פי דין או תנאי הקובע פיצויים מוסכמים שאינם סבירים לטובת הספק.	150
20. סעיף 4(7) - תנאי המטיל את נטל ההוכחה על הלקוח, ואלמלא אותו תנאי נטל זה לא היה מוטל עליו.	151
21. סעיף 4(9) - תנאי המתנה על הוראת דין בדבר מקום שיפוט או המקנה לספק זכות בלעדית לבחירת מקום השיפוט או הבוררות שבהם יתברר סכסוך.	152
21.1 תניית שיפוט - מקום שיפוט בלתי-סביר.	152
21.2 הפריסה הגיאוגרפית האמורה היא פריסה סבירה.	153
21.3 האם עצם קיומה של תנית שיפוט בחוזה אחיד מקימה חזקת קיפוח?	154
21.4 ניסוח חוזה אחיד.	155
21.5 אם ההוראה בדבר התשלומים בהם חייב הדייר בבית האבות הסיעודי היא תנאי מקפח.	155
21.6 קיימת בחוזים האחידים תנייה משתמעת בדבר הדין שיחול על החוזים, המצטרפת לתנייה המפורשת בדבר מקום השיפוט של החוזים.	156
21.7 העובדה שחלק מהמשקיעים הצליחו לשנות את תניית השיפוט, אינה גורעת מסיווגו של הסכם המיזם המשותף כחוזה אחיד.	157
21.8 תניית השיפוט.	157
21.9 הפורם הנאות.	158
21.10 תניית השיפוט וברירת הדין בהסכם התנאים המיוחדים של הנתבעת 1 - קלאב מד ישראל - היא תניה מקפחת שדינה ביטול או שינוי. אולם, בנסיבות המקרה דנן - תביעה נזיקית לגבי אירוע שאירע בצרפת - התניה חלה.	158
21.11 תניית השיפוט בהסכם ניכיון השטרות.	159
21.12 תניית שיפוט ייחודית לבית-המשפט בירושלים - טענה לתנאי מקפח.	160
21.13 בקשה להעברת הדיון מפאת חוסר סמכות מקומית.	161
21.14 תניית שיפוט - מירב הזיקות.	161
22. סעיף 4(10) - תנאי הקובע מסירת סכסוך לבוררות כאשר לספק השפעה גדולה יותר מאשר ללקוח על-תנאי הבוררות, לרבות קביעת הבורר, מקום הבוררות, תנאים שעל-פיהם תתנהל הבוררות, אופן ניהול הבוררות וסדרי הדין בבוררות, והכל אף אם הספק הוכיח כי מסירת הסכסוך לבוררות כשלעצמה כאמור בפסקה (8) אינה מקפחת.	162
22.1 העברת הסכסוך לבוררות לפני בורר שיפסוק בהתאם לדין המהותי.	162

21.2	שאלת סיווג ההסכם כחוזה אחיד	163
21.3	תניית בוררות	164
165	פרק ג': ההלכה הפסוקה - סעיף 4 לחוק - תובענות ייצוגיות	
1	בדיקת הקיפוח אינה מתמצה בבדיקת התנאים כשלעצמם, אלא יש לבחון כל תנאי על רקע החוזה כולו, ולתת את הדעת גם להוראות אחרות שעשויות לאזן תנאי שנראה לכאורה מקפח	165
2	טיעוני המבקשת נותרו חסרים גם מבחינה מהותית, ובהיעדרם ספק אם ניתן לבטל את התנייה המוסכמת	165
3	ברירת הדין - תניה מקפחת	166
4	חובת העיון של הלקוח בדפי הפירוט - ככל שלקוח לא קיים את חובתו זו, אין רשאית המשיבה להעלות באופן גורף טענות של השתק או מניעות כלפי הלקוח	167
5	הנטל להוכיח שאין מדובר בתניה מקפחת הוא על המשיבה, אשר לא הוכיחה כי ציבור הלקוחות בפועל מעיין בתקנון האתר	167
6	יש בסעיף לכאורה קיפוח של המבוטחים וכן יתרון בלתי-הוגן של המשיבה אשר עלול להביא לידי קיפוח הלקוחות	168
7	על המבקש מוטל הנטל להוכיח כי תנאי בחוזה אחיד בא בגדר אחת מחזקות הקיפוח שבסעיף 4 בחוק החוזים האחידים	168
8	תניית ברירת הדין - האם תנייה מקפחת?	169
9	תניית ברירת הדין בהסכם תנאי השימוש של גוגל	170
10	השינוי החד-צדדי של התעריפים	170
11	תניית הדין הזר ותניית השיפוט הבלעדי	171
12	תעודת האחריות כוללת לטענתו שלל תנאים והגבלות שמעולם לא אוזכרו	172
13	סעיף השיפוט הזר הוא תנאי מקפח	173
14	האם רשאית המשיבה להגביל את ההצטרפות לתכנית שירותי תקשורת מוזלת רק למנויים שמשלמים בכרטיסי אשראי?	173
15	האם התקיימה עילת תביעה מכח חוק החוזים האחידים?	174
16	בר מים כושל	174
17	הנטל להוכיח חזקת קיפוח של תנאי	175
18	טיפול בתקלות טכניות בגלישה באינטרנט	175
19	אחריות לשירות ההסעה במונית	176
20	שינוי חד-צדדי של תעריפי המחירון המוסכם	177
21	בקשה לביטול היתר המצאה מחוץ לתחום	178
22	תניית שיפוט	178
23	תניית הבוררות מושא ההזמנה השניה	179
24	תניית הדין הזר ותניית השיפוט הבלעדי	180

25. סעיף 4(11) - תנאי הקובע הצמדה של מחיר או תשלום אחר, לפי החוזה, למדד כלשהו, כך שירידה של המדד או עלייה שלו לא תזכה את הלקוח- תניית ההצמדה החד כיוונית תנאי מקפח בחוזה אחיד	182.....
26. עילת ההצמדה החד כיוונית במרכזי דיור מוגן	183.....
27. "תנאי מדד רצפה"	184.....
שער ה': תנאים בטלים בחוזה אחיד - סעיף 5 לחוק	185.....
פרק א': כללי	185.....
פרק ב': ההלכה הפסוקה - סעיף 5 לחוק	187.....
שער ו': בית-הדין לחוזים אחידים	189.....
פרק א': כללי	189.....
פרק ב': ערעור - סעיף 10 לחוק	193.....
1. כללי	193.....
2. ההחלטה האוסרת על הכללת התוספות בחוזים של לווים קיימים נוגעת אך ורק לחוזים שהתוספות הללו אינן קיימות בהם מלכתחילה	194.....
פרק ג': בקשה לבית-הדין לבטל תנאי מקפח - סעיף 16 לחוק	197.....
1. הדין	197.....
2. בקשה לביטול ו/או לשינוי תנאים מקפחים בחוזה האחיד שעל בסיסו מתקשר משרד הרווחה בשם המדינה עם מעונות לזקנים	197.....
3. דרישת התשלום עבור מגורי המטפל	198.....
4. דמי האחזקה החודשיים שמשלם הדייר	198.....
5. חוזה חכירה - נטל הוכחת הקיפוח בתניות המאמצות	199.....
6. המכרז של המדינה - מודל "בית המכירות הפומביות"	200.....
7. מכר מרחוק - החוזה שזור בתנאים מקפחים רבים, ולא ניתן לאשרו במתכונתו זו	200.....
8. תקשורת - הטופס בנוסחו הנוכחי עשוי לקפח את הלקוחות בשל אי-מתן הודעה ברורה לגבי מטרות השימוש במידע	201.....
9. בקשת חברות הכבלים לאישור הסכם התקשרות עם לקוחות	201.....
10. סמכות בית-הדין לתת סעדים זמניים - מנגנון הפיצוי בגין קשיש תשוש שהפך לסיעודי	202.....
11. תקופת התקשרות ונטל ההוכחה לקיומו של תנאי מקפח - חוזה התקשרות עם שח"ל - תקופת ההודעה המוקדמת	203.....
12. שילוח בינלאומי - השוואת מעמדם של המשלחים לזה של המובילים	203.....
13. תיירות - אישור נוסחי חוזה אחיד לאחר תיקונים	204.....
14. מועד כריתת החוזה	204.....
15. חניונים - חניית רכבים מסחריים	205.....
16. ייבוא ומכירת רכבים - הזמנת רכב	206.....
17. אישור נוסח המתקן של הסכם הזמנת הרכב	206.....

פרק ד': כוחם של ביטול ושינוי תנאי מקפח בבית-הדין - סעיף 18 לחוק	207
1. הדין	207
2. האם בית-הדין היה מוסמך מלכתחילה, בהיעדר בקשה מפורשת מטעם היועץ המשפטי לממשלה, להחיל את פסק-הדין, מכוח סעיף 18(ב) לחוק, גם על חוזים שנכרתו לפני מועד מתן ההחלטה?	207
3. מעמדו של זכרון הדברים ותחולתו של חוק החוזים האחידים	209
4. פיצויים מוסכמים	209
פרק ה': ביטול ושינוי תנאי בבית-משפט - סעיף 19 לחוק	211
1. כללי	211
2. תשלום הוצאות גביית חובות בגין שירותים שסופקו ותמורתם לא שולמה	211
3. יש מקום להחלפת הבורר ולקביעה, כי הבוררות תידון לפי הדין המהותי	212
4. חוזה התקשרות בדיוור מוגן	212
5. בטלות הסדרים	213
פרק ו': הודעה על טענת תנאי מקפח - סעיף 20 לחוק	215
1. הדין	215
2. טענת תנאי מקפח בחוזה שנכרת כחוזה אחיד	215
3. דמי שימוש ראויים	215
פרק ז': סייגים לתחולה - סעיף 23 לחוק	217
1. הדין	217
2. חוזה בין פרט לרשות שעניינו מתן שירות ציבורי	217
3. תחולת חוק החוזים האחידים על טופס ההסכם	218
4. השבת כספים שנגבו בגין עבודות פיתוח	218
5. טענת המבקש שהמשיבות מחייבות בחיוב יתר שלא כדין בדמי ביטוח רכב חובה את שוכרי כלי הרכב בעסקאות ליסינג	219
פרק ח': החלטות בית-הדין לחוזים אחידים	221
1. סוגיית התחולה	221
2. גם במקום שבו אין למוכר אחריות מכוח חוק המכר (דירות), אין בכך כדי לשלול באופן גורף קיומו של קיפוח על-פי הוראות חוק החוזים האחידים	222
3. תחולת הוראת מעבר שבנוסח המחייב של החוק הינה בהתאם למועד כריתת החוזה	222
4. לא נפל קיפוח בהסדר העדכון של המשיבה	223
5. החוזה נושא בקשת האישור, אינו כולל תניות מקפחות	223
6. ביטול תנאים בחוזים אחידים בהם עושות שימוש חברות המנהלות בתי דיוור מוגן	224

7. גילוי מספר הטורים שבו מחוייב המנוי וחשיפת שיעור דמי המשלוח של הטפסים מתוך סך דמי המנוי המשולמים על-ידי הלקוח.....	224
8. משהובהר כי קיימים הבדלים בין נוסחי הסכם המכר, גם אם לדעת היועץ המשפטי לממשלה הם הבדלים קטנים, ראוי ונכון לאפשר לבית-הדין לבחון במו עינו את ההבדלים בין הנוסחים, ולהשאיר לשיקול-דעתו את השאלה האם הבדלים אלו הינם מהותיים או זניחים.....	225
9. הבקשה להחלת נוסח החוזה האחיד המקבל בזאת אישור על התקשרויות של המבקשת עם לקוחות שנעשו על-פי נוסחים קודמים של החוזה האחיד - נדחתה.....	225
10. כפיפות זכרון הדברים לחוק החוזים האחידים.....	226
11. בקשות לביטול תניות מקפחות בחוזי הזמנת רכב.....	227
12. דרישת המבקשת להחלת נוסח החוזה המאושר כעת על כלל ההתקשרויות והחוזים בינה לבין לקוחותיה.....	227
13. זכותו של דייר להלין בדירתו מטפל והתנאים למימושה של זכות זו.....	228
14. כפיפות בית-הדין לפקודת הראיות.....	228
15. אישור נוסחים של חוזים אחידים העוסקים בהזמנות באמצעות המבקשת אצל ספקי שירותים.....	229
שער ז': עניינים שונים	231
פרק א': מבוא	231
פרק ב': חוק הגנת הצרכן	233
1. איסור הפעלת השפעה בלתי-הוגנת - סעיף 3 לחוק.....	233
1.1 הדין.....	233
1.2 כללי.....	234
2. חוזה אחיד ומידע אחר המיועד לצרכן - סעיף 4 לחוק.....	235
2.1 סעיף 4 לחוק.....	235
2.2 תקנות הגנת הצרכן (האותיות בחוזה אחיד ובתנאי הכלול במידע אחר המיועד לצרכן), התשנ"ה-1995.....	235
2.3 הסכם מכר לרכישת רכב - כיתוב קטן.....	236
2.4 הסכם שכירות רכב - אותיות קטנות.....	238
2.5 קידום מסחרי של עסק לשיווק מזון באמצעות פרסומת לנייד.....	238
2.6 תניית שיפוט ייחודית באותיות טל ומטר.....	239
3. חובת גילוי מדיניות החזרת טובין - סעיף 4 לחוק.....	240
3.1 הדין.....	240
3.2 על זכות החרטה וביטול עסקה.....	241
3.3 מהותה של זכות הביטול כמפורט בסעיף 4 לעיל.....	250
3.4 תמצית ההלכה הפסוקה.....	256

3.4.1	האם על מפעל הפיס, לשלם למערער כספי זכיה בהגרלה בה השתתף זה האחרון, על-אף שכרטיס ההשתתפות בהגרלה - הוא הכרטיס הזוכה - אינו מצוי בידו?	256
3.4.2	פירוש הנכון של חוזה פרוגרמה	258
3.4.3	ערעור על דחיית תביעה לאכיפת תניה בדבר פיצוי מוסכם	261
3.4.4	אי-התרעה על עיכובים	264
267	פרק ג': החוזה הבנקאי	
1.	המאפיינים של החוזה הבנקאי	267
1.1	מערכות הדינים החלות על ההסכם הבנקאי	267
1.2	מאפיינים מיוחדים	267
1.3	תום-לב, ללא הטעיה וחובת גילוי	268
1.4	הבטחת שירות ללקוח - עוצמת הבנק	268
1.5	סיכום	268
2.	פרשנותו של החוזה הבנקאי	269
2.1	פרשנות של חוזה	269
2.2	ייחודו של החוזה הבנקאי כמשליך גם על פרשנותו	269
2.3	סיכום	271
3.	חוקי הבנקאות	271
4.	מערכת יחסים מיוחדת בין בנק ולקוח	273
5.	דרישות מוגברות של תום-לב	274
6.	חובת הגילוי	276
7.	הפרת חובות הנאמנות והזהירות החלות על בנק	277
8.	התנהגות בנק סביר	279
9.	היקפן של חובות האמון	279
10.	היקפה של חובת הזהירות והנאמנות	280
283	פרק ד': חוזה הפצה	
1.	מבוא	283
1.1	הסכם זיכיון	284
1.1.1	האם הסכמי הזכיינות הם חוזים אחידים?	285
1.1.2	בתנאים מסויימים הסכם זכיינות מהסוג דגן אינו נדרש לקבל את אישור בית-הדין להגבלים עסקיים	286
1.1.3	עמדת הפסיקה	287
1.2	אכיפת חוזה הפצה	288
1.3	יש להבחין בין חוזה סוכנות לבין חוזה הפצה	289
2.	חוזה הפצה בכתב	289
3.	חוזה הפצה בעל-פה	294
4.	תחום טריטוריאלי של מפיץ	298
5.	חוזה להפצה בלעדית	298

298.....	5.1 מבוא
301.....	5.2 קנייניותה של זכות להפצה בלעדית
301.....	5.2.1 כללי
302.....	5.2.2 תניות בהסכם בדבר קנייניות הזכות והשפעתן על הסיווג
305.....	5.2.3 זכות "מעין קניינית"
305.....	5.3 זכות הקניין במוניטין של המוצר
305.....	5.3.1 כללי
307.....	5.3.2 על הגישות נגד ראיית המוניטין כזכות קניינית
308.....	5.4 הפסקת חוזה הפצה בלעדית
308.....	5.4.1 כללי
308.....	5.4.2 חוזה ללא הגבלת זמן
310.....	5.4.3 חוזה ובו מועד לסיום התקשרות
310.....	6. הודעה על סיום יחסי ההפצה
310.....	6.1 כללי
311.....	6.2 הודעה סבירה - מהי?
321.....	6.3 עבירותה של זכות הפצה בלעדית
324.....	7. מעמדו של המפיץ
324.....	7.1 כללי
325.....	7.2 "עובד" או "עצמאי"
326.....	8. מעמדו של סוכן מול מעמדו של מפיץ
335.....	פרק ה': עניינים שונים
	1. הלכת ביבי כבישים מיוחדת מקום מיוחד לחוזים צרכניים, לרבות אלו שחוק החוזים האחדים חל עליהם. אין חולק על כך שהסכם המכר הוא חוזה אחיד. הוראותיו של הסכם זה שוללות מרוכשי הדירות את הזכות להעתיק את כל טענות ההגנה שעומדות להם כלפי החברה, בכובעה כנושה הזכאית לקבל מהם את דמי הרכישה, אל תוך יחסייהם עם הבנק, לו המחיתה החברה את הזכות לקבלת דמי הרכישה. שמירת זכויות כאמור מעוגנת בסעיף 2(א) לחוק המחאת חיובים, אשר קובע כי "לחייב יעמדו כלפי הנמחה כל הטענות שעמדו לו כלפי הממחה בעת שנודע לו על ההמחאה"
335.....	

2. עסקינן בחוזה אחיד - חוזה שלגביו יצר המחוקק הישראלי מנגנון לביקורת שיפוטית שמטרתו "להגן על לקוחות מפני תנאים מקפחים" (סעיף 1 לחוק החוזים האחידים). בלב מנגנון זה הציב המחוקק את חרב הביטול, שמקים סעיף 3 לחוק זה, ביחס לתנאים שיש בהם "משום קיפוח לקוחות או משום יתרון בלתי-הוגן של הספק העלול להביא לידי קיפוח לקוחות". לדידי, שימוש בתניית ברירת דין בחוזה אחיד באופן המונע מהלקוח את האפשרות להתבסס על הדין הישראלי, שהיה חל אלמלא התניה לפי כללי ברירת הדין הישראליים, מקים, על פני הדברים, חזקת קיפוח. זאת, בהיות תניה זו "תנאי השולל או המגביל את זכות הלקוח להשמיע טענות מסויימות בערכאות משפטיות" (סעיף 4(8) לחוק החוזים האחידים), וייתכן שגם "תנאי השולל או המגביל זכות או תרופה העומדות ללקוח על פי דין" (סעיף 4(6) לחוק החוזים האחידים) 335.....

3. באשר לטענת הנתבע, כי תניית הבוררות היא תנאי מקפח בחוזה אחיד, ולכן בטלה: לצורך הכרעה בשאלה זו, יש ראשית לבחון, האם ההסכם מושא התביעה הוא חוזה אחיד, וככל שהתשובה חיובית, האם תניית הבוררות מהווה תנאי מקפח, על-פי אמות-המידה הקבועות בסעיף 5 או בסעיפים 3 ו-4 לחוק החוזים האחידים; בשלב השני, וככל שהמסקנה תהיה כי מדובר בתנאי מקפח, יש לבחון, מה דינה - האם בטלות, ביטול או שינוי - בהתאם להוראות בעניין זה בסעיפים 3 ו-19 לחוק החוזים האחידים 336.....

4. סעיף 19 לחוק החוזים האחידים קובע, כי "מצא בית-משפט, בהליך שבין ספק ולקוח, שתנאי הוא מקפח, יבטל את התנאי בחוזה שביניהם או ישנה אותו במידה הנדרשת כדי לבטל את הקיפוח". אין בהוראה זו דבר השולל הגשת בקשה לאישור הגשת תביעה ייצוגית. הליך בין ספק ללקוח יכול להיות הליך ייצוגי, כפי שקובע פרט 1 לתוספת השניה לחוק תובענות ייצוגיות 336.....

5. הנטל להוכיח שתנאי מסויים בחוזה אחיד בא בגדר אחת מחזקות הקיפוח הקבועות בסעיף 4 לחוק החוזים האחידים מוטל על הלקוח, ובמקרה זה לא הוצגו ראיות לכך שהכרעה בבקשת האישור על-פי דיני מדינת קליפורניה תשלול מהלקוח את האפשרות להעלות טענות, ולא הוכחה על-ידו תחולתה של חזקה הקיפוח הקבועה סעיף 4(8) לחוק החוזים האחידים 336.....

6. קיומו של הסכם "שלד" או הסכם "מאסטר", נחשב לדבר נפוץ בהתקשרויות מעין אלה, בשים-לב לעובדה שהיזם/הקבלן מבקש למכור פרויקט שלם הכולל דירות שהן לרוב מאותו סוג. באופן טבעי, היזם המוכר הוא זה שמכתיב את נוסחו של החוזה ואת תנאי ההתקשרות בהיותו הצד הדומיננטי והחזק יותר בהתקשרות, כאשר מולו ניצב, על-פי-רוב, הרוכש, אדם פרטי בודד, שזו עסקה שאינה מתבצעת על ידו כדבר שבשגרה. אותו רוכש מצוי באופן טבעי בעמדת נחיתות, גם אם הוא מיוצג על-ידי עו"ד, שכן בסופו-של-דבר כוחו של הרוכש אל מול היזם, מוגבל ונתון להסכמת היזם. היתרון של היזם המוכר בא לידי ביטוי גם בהיותו צד מקצועי בהתקשרות, עת הוא נחשב לבעל ידע, ניסיון ומומחיות בתחום הנדל"ן, וכן מאחר שבידיו אמור להיות מצוי כל המידע המקצועי הרלוונטי לאותו פרויקט ספציפי שלגביו נעשית ההתקשרות. פערי הכוחות בין הצדדים ברורים איפוא, כך שצירוף נקודת מוצא זה להוראותיו הגנריות של הסכם הרכישה והעובדה שהן מנוסחות על-ידי היזם, מביאות לקביעה כי הסכם כזה הוא בגדר חוזה אחיד..... 337.
7. בפסיקה נקבע כי מבחינת ההגדרה הפורמאלית של חוזה אחיד בחוק החוזים האחידים, יש קושי אמיתי לראות במסמכי היסוד של תאגיד חוזה שתנאיו נקבעו מראשי בידי צד אחד, זאת מן הטעם בשלב הייסוד כל הצדדים משתתפים בניסוח התקנון ואולם, לגבי מצטרפים מאוחרים לתאגיד ניתן לומר כי מסמכי היסוד של התאגיד הם בבחינת נוסח של חוזה שתנאיו נקבעו מראש בידי צד אחד. בענייננו, תנאי הסכם השותפות המוגבלת, המהווה בהתאם לסעיף 3.3 שבו את תקנון השותפות, נקבעו, על-פי הנטען בכתב התביעה, באופן חד-צדדי על-ידי הנתבעות 1-2 והתובעים לא השתתפו בניסוחו. משכך, לא ניתן לשלול בשלב זה את הטענה כי מדובר בחוזה אחיד..... 337.
8. לאחר שבחנתי היטב את החוזה ובהתבסס על כל האמור, קביעתי היא שמכלול תנאיו של החוזה ונסיבותיו כלל אינן מלמדות על קיפוח. נהיר שלא לתכלית זו נועד חוק החוזים האחידים המבקש להגן על מצבים קשים של קיפוח בחוזה אחיד. נציגיה של התובעת ביצעו והעניקו שירות אשר הצמיח לנתבע את אשר הוא חפץ בו - אשראי וזכאות ליטול משכנתא על הסך של 160 אלף ש"ח. בעת שהנתבע נזקק לשירותיהם של יועצי המשכנתאות הוא נתן שיק על סכום שכר-הטרח שהם 8% מתוך הסכום שהוא ביקש לגייס ואז לא נשמעו טרונותיו על שיעורו של הסכום. לפיכך התקשיתי עד מאוד לקבל את טענותיו של התובע ועם כך שבעל מקצוע אשר העניק שירות מוצא עצמו נוקט בהליכים על-מנת לזכות בשכרו..... 338.
9. דוגמאות פסיקה..... 338.